

Systematic Review and Qualitative Meta-Analysis on “Lion and Sun” Motif Studies

Soraya Ghafarpouri¹, Samad Samanian²

Type of Article: **Research**

Pp: 337-357

Received: 2024/02/18; Revised: 2024/04/24; Accepted: 2024/04/30

 <https://doi.org/10.66224/PJAS.1011.780.1>

Abstract

The motif of “Lion and Sun”, which has become an important visual-culture discourse in recent years, has always been questioned and was the subject of scholarly inquiry regarding its origin and meaning, and different analyzes of the motif have been offered. However, it appears that the literature on the subject has not been able to resolve the prevailing disputes and there are still a great deal of divergent viewpoints and disagreements over motif. In order to resolve the equation of these conflicts, one must first know the quality of previous studies and the degree to which it can be relied upon as a source for new studies. The aim of this research is to evaluate the quality level of studies and find their advantages and disadvantages. Every study that has directly addressed the motif “Lion and Sun” as well as other studies in which there are texts concerning the motif, printed or gray sources, has been subjected to a systematically review and meta-analyze. A total of 150 studies were examined using specific search techniques in Persian and English search databases like Google, Web of Science, Noormags, Irandoc, etc. (without a time limit). Following a screening process using predefined criteria, 27 studies were chosen for qualitative meta-analysis. The results of the qualitative meta-analysis are expressed using tables and distribution and frequency charts. The findings of this meta-analysis demonstrate that a significant portion of all studies have referenced earlier works and quoted earlier speeches in their publications, without conducting the essential study and investigations. Additionally, it was found that research on motif has stagnated for 20 years, which needs investigation and pathology in its place.

Keywords: Lion and Sun, Qualitative Meta-Analysis, Screening Studies, Searching Strategy.

Parseh Journal of Archaeological
Studies (PJAS)

Journal of Archeology Department of
Archeology Research Institute, Cultural
Heritage and Tourism Research
Institute (RICT), Tehran, Iran

Publisher: Cultural Heritage and
Tourism Research Institute (RICT).

Copyright © 2026 The Authors.
Published by Cultural Heritage and
Tourism Research Institute (RICT).
This work is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial
uses of the work are permitted, provided
the original work is properly cited.

© The Author(s)

1. PhD Student of Comparative and Analytical History of Islamic Art, Department of Art, Faculty of Applied Arts, Iran University of Art, Tehran, Iran.

2. Professor, Department of Art, Faculty of Applied Arts, Iran University of Art (Corresponding Author).

Email: samanian@art.ac.ir

Citations: Ghafarpouri, S. & Samanian, S., (2026). “Systematic Review and Qualitative Meta-Analysis on “Lion and Sun” Motif Studies”. *Parseh J. Archaeol. Stud.*, 9(34): 337-357. <https://doi.org/10.66224/PJAS.1011.780.1>

Homepage of this Article: <https://journal.richt.ir/mbp/article-1-1011-en.html>

Introduction

The number of depictions of “Lion and Sun” on the national flag of Iran or coins and other works of art from the Qajar to the Pahlavi period has made it become an important visual-cultural discourse. This discourse, with its continued presence in Iranian art and culture and role-playing as a national-patriotic symbol and finding a way to political and social issues, has caused the history of the presence and the meaning of it in Iranian art to be questioned and researched, and different analysis has been made on it. Be provided. It seems that the texts written about it have not had reliable results and there are various opinions about it. In the meantime, the connection of socio-political powers with cultural symbols and signs creates serious conflicts in people’s lifestyles, so that the simplest cultural actions may be involved with the most complex layers of political, economic, and social structures. This research, by rereading the studies done on the motif, tries to contribute, however little, in clarifying this cultural issue to achieving a new way of understanding the issue. The main goal of this research is to analyses the qualitative level of the studies conducted on motif, which is done to answer the question of to what extent and how can these studies be cited. Firstly, it is necessary to know what research has been done so far regarding the motif, what research elements and components they have, and what strengths and weaknesses should be considered in them. Finally, the expected results of this research are reaching a conclusion from the qualitative evaluation of the studies conducted and showing the gaps and research needs in this field.

The present research is practical in terms of purpose. Data collection is done in a documentary way from library sources and the data analysis method is a systematic review and then a qualitative meta-analysis. For this purpose, studies focusing on the research question are identified and reviewed in Prisma’s instruction, and the results are combined, statistically analyzed, and qualitatively evaluated. The statistical population of this research is all studies related to the motif, including articles, books, theses, and gray texts. After a systematic review of 150 studies, 27 studies were selected for qualitative meta-analysis. SPSS was used to draw graphs.

Discussion

Of the 27 meta-analyzed studies, 9 studies are books (33%), 11 studies are articles (41%), 3 theses (11%), and 4 sources contain gray texts (15%).

The period of conducting studies in 6 studies related to the 1960s (22%), 4 studies before that (15%), 1 study related to the 90s (4%), 9 studies in the 2000s (33%), 7 studies were done in the 2010s (26%). It seems that in the 1970s and 1980s, no research was done on the motif.

Because most of the studies are related to the period before the 70s, the method of conducting research in them is often not stated correctly. But with the evaluation, the method was diagnosed in 15 studies as descriptive-historical (71%), and 6 studies as descriptive-historical-comparative (29%). In newspapers, data has been collected through quotations and interviews.

18 studies (67%) have a direct connection with the motif in the title, and 9 studies (33%) have mentioned it only in a part of their research.

Out of 27 studies, 6 studies (22%) were conducted abroad of Iran, 21 studies (78%) were conducted inside, 25 studies (93%) were conducted by Iranians and 2 studies (7%) were conducted by non-Iranians.

Almost from the 2000s onwards, citing previous studies instead of citing primary sources and works of art and objects increased. Before 2004, historical texts in 11 studies (26%), literary texts in 6 studies (14%), motif on coins in 10 studies (24%), motif on the flag in 9 studies (22%), and other works of art in 6 studies (14%) have been cited. These studies can be classified as primary studies and the research after that can be called follow-up studies using secondary sources.

In at least 18 studies out of all the studies, sources from the 60s and earlier have been cited. Minavi in 5 studies (12%), Kasravi in 11 studies (26%), Nafisi in 10 studies (24%), Nayernuri in 10 studies (24%), Zoka in 6 studies (14%) the most have been cited. This means that the data from these 5 studies (primary studies) has been replicated in follow-up studies. In 8 out of 27 studies, sources other than those mentioned in this research and other references are cited sporadically.

In all the meta-analyzed studies, words and terms related to the concept of “Lion and Sun” have been repeated, which are classified as follows:

Kingdom: power, king, Georgian princess

Astrology: Leo sign, Sun, Star

Religion: Shiite, Imam Ali, Prophet Muhammad, Lion of God, Shamsa

Mythology: Ahuramazda, Mehr, Mithra, Anahita, the guardian Lion of the temple

Mythological concepts were inferred in 10 studies (20%), religious concepts in 11 studies (21%), astrological concepts in 10 studies (20%), and kingdom concepts in 20 studies (29%).

Conclusion

After reviewing the findings and after quantitative and qualitative analysis of the statistics, it was found that 37% of the studies were conducted before the Islamic Revolution in Iran. In the 1970s and 1980s, there was a stagnation in conducting studies, and since the 1990s, 63% of studies have been conducted. Among the 27 meta-analysed studies, only 67% of them have directly addressed motif, and the remaining 33% have devoted a part of their research to it. This result shows that there are still a few specialized studies, unlike the importance of motif in Iranian culture and art. In the studies before the Islamic revolution, historical texts were cited in 26%, literary texts in 14%, motif on coins in 24%, motif on flags in 22%, and other motif on works of art in 14%. Kasravi's book is cited in 26% of all studies. After that, the books of Nafisi and Nayernuri have been cited in 24% of the studies. This means that the data from 5 studies before the Islamic revolution (primary studies) has been repeated in the studies after that (follow-up studies). In general, it can be said that 40% of all studies completely relied on sources before the Islamic Revolution which have been cited frequently. By respecting the efforts

of previous researchers, regarding research pathology, it seems that the weak points of previous research have been repeated in subsequent studies and subsequent studies have not been free from the domination of previous and repetitive data. The concepts of motif mentioned in 27 studies were divided into 4 mythological, kingdom, religious, and astrological groups based on the keywords used in the study. Among all studies, 39% considered motif to be related to kingdom concepts, 21% considered religious concepts to be valid, and mythological and astrological concepts were considered in 20% of them. Mythological and religious concepts have been considered more from the 2000s onwards, and the concepts of kingdom and astrology have been almost important in all periods. The research method was identified as descriptive-historical in 71% of studies. Since the research method in historical studies is about a new subject, and in the past, the authors have not adhered to the use of scientific methods to write historical research, it can be safely said that none of the previous studies have been a scientific study in line with modern research methods in the present era and, despite the number of studies, the aforementioned works have serious weaknesses in terms of quality and methodology. On the other hand, the results of this research show that the socio-political conditions have marked stagnation in the study and research. As a result, the studies that have been done so far are rarely referable.

Acknowledgments

The authors extend their sincere gratitude to the anonymous peer reviewers for their insightful critiques and constructive suggestions, which significantly enhanced the clarity and scholarly rigor of this manuscript.

Author Contribution

This research is derived from the first author's doctoral dissertation. The primary data collection, encompassing all observational and analytical components, was conducted by the first author under the direct supervision and mentorship of the second author.

Conflict of Interest

In adherence to ethical publication standards, the authors affirm that there are no conflicts of interest, either personal or financial, that could have influenced the content or conclusions presented in this research.

مرور نظام‌مند و فراتحلیل کیفی مطالعات ناظر بر تصویر «شیر و خورشید»

ثریا غفاریپوری^I، صمد سامانیان^{II}

نوع مقاله: پژوهشی
صحن: ۳۵۷ - ۳۳۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۲۹؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۲/۰۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۱۱

شناسه دیجیتال (DOI): <https://doi.org/10.66224/PJAS.1011.780.1>

چکیده

نقش «شیر و خورشید» که در سال‌های اخیر به گفتمان تصویری-فرهنگی پر اهمیتی تبدیل شده است، همواره در موضوع چگونگی پیدایی و مفهوم آن ازسوی محققان مورد پرسش و تحقیق بوده و تحلیل‌های متفاوتی بر آن ارائه شده است؛ اما به نظر می‌رسد، باوجود متون نوشته شده درباره آن تاکنون منازعات پیرامونی برطرف نشده است و کماکان نظرات گوناگون و تعارض‌های بسیار درباره تصویر یاد شده وجود دارد. برای گشودن راهی بر حل معادله این منازعات، پرسش این پژوهش آن است که، کیفیت مطالعات پیشین چگونه بوده و تا چه میزان می‌توان برای مطالعات جدید به آن‌ها استناد کرد. پژوهش حاضر با هدف تحلیل کیفی این مطالعات و درپی یافتن کاستی‌ها و نقاط قوت آن‌ها انجام شده است. سعی بر آن بوده تا تمامی مطالعاتی که مستقیماً به موضوع تصویر شیر و خورشید پرداخته‌اند و یا مطالعات دیگر که در آن‌ها درباره تصویر مطالبی وجود داشته است، منابع چاپ شده یا منابع خاکستری، مرور نظام‌مند و فراتحلیل کیفی شوند. تعداد ۱۵۰ مطالعه با روش‌های خاص جستجو در پایگاه‌های جستجوی اطلاعات فارسی و انگلیسی ازجمله: گوگل، وب‌آو ساینس، نورمگز، ایران‌داک و غیره (بدون محدودیت زمانی) مطالعه و بررسی شده و سپس با معیارهای از پیش تعیین‌شده غربالگری و تعداد ۲۷ مطالعه از آن‌ها برای فراتحلیل انتخاب و نتایج فراتحلیل کیفی با استفاده از جداول و نمودارهای توزیع و فراوانی بیان شده‌اند. نتایج این فراتحلیل نشان داده است که درصد زیادی از کل مطالعات، به منابع پیش از خود استناد داشته و بدون تحقیق و بررسی‌های تازه، گفتار پیشین را در نتایج نوشتار خود تکرار کرده‌اند؛ هم‌چنین مشخص شد دو دهه رکود در انجام پژوهش درباره تصویر وجود دارد که در جای خود نیازمند بررسی و آسیب‌شناسی است.

کلیدواژگان: شیر و خورشید، فراتحلیل کیفی، غربالگری مطالعات، راهبرد جستجو.

فصلنامه علمی مطالعات باستان‌شناسی پارسه
نشریه پژوهشکده باستان‌شناسی، پژوهشگاه
میراث فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران

ناشر: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری

© حق انتشار این مستند، متعلق به نویسنده(گان) آن است. ۱۴۰۴ © ناشر این مقاله، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری است. این مقاله تحت گواهی زیر منتشر شده و هر نوع استفاده غیرتجاری از آن مشروط بر استناد صحیح به مقاله و با رعایت شرایط مندرج در آدرس زیر مجاز است.

Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 International license
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

© The Author(s)

- I. دانشجوی دکتری تاریخ تطبیقی و تحلیلی هنر اسلامی، گروه هنر، دانشکده هنرهای کاربردی دانشگاه هنر ایران، تهران، ایران.
- II. استاد گروه هنر، دانشکده هنرهای کاربردی دانشگاه هنر ایران، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

Email: samanian@art.ac.ir

ارجاع به مقاله: غفاریپوری، ثریا؛ و سامانیان، صمد، (۱۴۰۴). «مرور نظام‌مند و فراتحلیل کیفی مطالعات ناظر بر تصویر «شیر و خورشید»». مطالعات باستان‌شناسی پارسه، ۹ (۳۴): ۳۳۷-۳۵۷. <https://doi.org/10.66224/PJAS.1011.780.1>
صفحه اصلی مقاله در سامانه نشریه: <https://journal.richt.ir/mbp/article-1-1011-fa.html>

مقدمه

تعدد تصویرگری نقش شیر و خورشید بر روی پرچم ملی ایران و یا سکه‌ها و دیگر آثار هنری از دوران قاجار تا پهلوی که در آن خورشید از پشت شیری شمشیر به دست درحال طلوع است، باعث شده که این نقش تبدیل به گفتمان تصویری-فرهنگی پر اهمیت شود. حتی در آثار هنری پیش از قاجار نیز به‌گواه موزه‌ها و مجموعه‌های هنری، این نقش بر روی آثار هنری حضور دارد. این گفتمان تصویری-فرهنگی با تداوم حضور در هنر و فرهنگ ایرانی و نقش‌آفرینی به‌عنوان یک نماد ملی-میهنی و راهیابی به مباحث سیاسی و اجتماعی، موجب شده تا تاریخ حضور و مفهوم این تصویر در هنر ایران همواره مورد پرسش و تحقیق بوده و تحلیل‌های متفاوتی بر آن ارائه شود؛ اما به‌نظر می‌رسد متون نوشته شده در این باره تاکنون نتایج روشن و قابل‌اتکائی نداشته‌اند و کماکان نظرات گوناگون و تعارض‌های بسیار درباره آن وجود دارد. پیوند قدرت‌های سیاسی-اجتماعی با نمادها و نشانه‌های فرهنگی، مسائل مهمی را در بطن زندگی مردم به‌وجود می‌آورد؛ به‌طوری‌که گاهی ساده‌ترین کنش‌های فرهنگی با پیچیده‌ترین لایه‌های ساختارهای سیاسی-اجتماعی درگیر می‌شوند. با تحلیل فرهنگی تصاویر نمادین، به‌ویژه آن‌هایی که دارای معانی ایدئولوژیک هستند، می‌توان به حل برخی از این منازعات کمک کرد. پژوهش حاضر نیز از مسیر بازخوانی مطالعات انجام‌شده درباره تصویر شیر و خورشید، سعی دارد در گشودن این مسئله فرهنگی سهمی هرچند خُرد داشته باشد تا به ارائه صورت جدیدی از ادراک مسئله دست‌یافته و بتواند مسیر جدیدی در اندیشه‌ورزی و پرداختن به چالش فرهنگی-سیاسی در رابطه با این تصویر بگشاید.

پرسش‌های پژوهش: هدف این پژوهش، تحلیل کیفی مطالعات انجام‌شده درباره تصویر شیر و خورشید است که برای رسیدن به پاسخ این پرسش صورت می‌گیرد که، این مطالعات تا چه اندازه و چگونه قابل استناد هستند؟ برای رسیدن به پاسخ باید بدانیم چه پژوهش‌هایی تاکنون پیرامون تصویر شیر و خورشید انجام‌شده و آن‌ها دارای چه عناصر و مؤلفه‌های پژوهشی بوده و چه نقاط قوت و ضعفی در آن‌ها باید مدنظر قرار بگیرد؟ درنهایت رسیدن به جمع‌بندی در ارزیابی کیفی مطالعات انجام‌شده و نشان دادن خلأها و نیازهای پژوهشی در این حوزه، نتایج موردانتظار این تحقیق است.

روش پژوهش: پژوهش حاضر به‌لحاظ هدف کاربردی است. نتایج این پژوهش می‌تواند جمع‌بندی کاملی از مطالعات صورت‌گرفته درباره تصویر شیر و خورشید ارائه داده و راهگشای تحقیقات بعدی در این موضوع باشد. گردآوری داده‌ها به شیوه اسنادی از منابع کتابخانه‌ای و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها به شیوه فراتحلیل کیفی است. برای این‌کار، مطالعات با تمرکز بر پرسش پژوهشی، شناسایی و در نظامی خاص مرور شده و نتایج حاصل از آن‌ها ترکیب و تحلیل آماری و ارزیابی کیفی می‌شوند. جامعه آماری این پژوهش تمامی مطالعات مرتبط با تصویر شیر و خورشید شامل: مقاله، کتاب، پایان‌نامه و داده‌های خاکستری است. در روش مرور نظام‌مند، کاستی‌ها و نقاط قوت، مشخص و راه برای مطالعات علمی و دقیق‌تری گشوده خواهد شد؛ درواقع، برای تحلیل و نقد پیشینه پژوهش‌ها درباره تصویر، مرور نظام‌مند روشی مناسب و کارآمد است که منجر به دسته‌بندی تحقیقات و تسهیل در تحلیل آن‌ها خواهد شد. با مرور نظام‌مند تعداد ۱۵۰ مطالعه درنهایت تعداد ۲۷ مطالعه برای فراتحلیل کیفی انتخاب شده‌اند. در فراتحلیل، ترکیب کمی صفات پژوهش‌های پیشین و ترسیم آماره‌های توصیفی، مانند: جداول فراوانی، درصد و نمودارها برای نمایش نتایج ارائه شده است. تمامی مراحل نگارش مقالات مروری سیستماتیک براساس یک دستورالعمل و برنامه کاملاً دقیق و از پیش تعیین شده انجام می‌گیرد. دستورالعمل توصیه شده برای این نوع مقالات به نام «بیانیه» «Prisma» می‌باشد که مورد تأیید سازمان‌های علمی و مهم بین‌المللی، ازجمله: «Center for Reviews and Dissemination» و «Council of

Science Editors“ است (آثار و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۸). در این پژوهش، از ورژن ۲۰۲۰ چک لیست استاندارد پریسما (Page et al., BMJ 2021; 372: n71) در شیوه نگارش متن و فلوچارت یا نمودار جریانیه شیوه غربالگری ضمیمه این دستورالعمل (<http://www.prisma-statement.org/>) (PRISMA Statement/Flow Diagram) مطابق نمودار ۲، برای غربالگری مطالعات، استفاده شده است؛ هم چنین برای ترسیم نمودارها نرم افزار SPSS به کار گرفته شد.

راهبرد جستجو در این روش، جستجوی کلید واژه شیر و خورشید (به فارسی) و “Lion and Sun” (به انگلیسی) در پایگاه های تخصصی اطلاعات علمی و جستجوی آن در جستجوگر عام گوگل با استفاده از عملگر AND انجام شده است؛ هم چنین در این روش متغیرهای مستقل به کار گرفته شده اند؛ برای مثال، واژه های پرچم، سکه، کاشی، سمبل، نشان، موتیف و غیره (به فارسی و انگلیسی) با ترکیب OR به یک دیگر متصل شدند. نوع مطالعه مورد نظر شامل واژه های مقاله، کتاب، تحقیق، پژوهش، رساله و پایان نامه، هر کدام جداگانه با یا بدون ترکیب واژه PDF (به فارسی و انگلیسی) به جستجو اضافه شدند. در نهایت، نمونه های یافت شده شامل همه نوشتارهایی است که به صورت: کتاب، پایان نامه، مقاله در سطوح مختلف به چاپ رسیده اند و یا داده هایی که چاپ نشده و در سایت ها، وبلاگ ها و پایگاه های مختلف اینترنتی نمایه شده اند و به داده های خاکستری مصطلحند. نتایج تاحدود صد عنوان لینک در جستجوی گوگل برای هر ترم (Term) دنبال شد. این نکته نیز اهمیت دارد که در این جستجو شیر و خورشید به عنوان یک تصویر در نظر گرفته شده و نتایج با موضوع «جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران» که بیشترین نتیجه جستجو بوده اند، در نظر گرفته نشدند. مبنای انتخاب محیط های دیگر جستجو برای یافتن مطالعات انجام شده، پایگاه های اطلاعات علمی شناخته شده و معتبر مورد استفاده مجامع علمی داخلی و خارجی است. مهم ترین این سایت ها برای یافتن مقالات به شرح: [google scholar](#); [web of science](#); [scopus](#); [getcited](#); [doaj](#); [core science open](#); [jstore](#); [emerald](#); [researchgate](#); [noormags](#); [magiran](#); [sid](#) و برای یافتن پایان نامه ها: [library.williams.edu](#); [oatd.org](#); [ndltd.org](#); [freefullpdf.com](#); [theses](#); [loc.gov](#); [pqdtopen.proquest.com](#); [irandoc.ir](#); [ris.iau.ac.ir](#) پایگاه های [books.google.com](#); [archive.org](#); [nlai.ir](#); [ical.ir](#) هم چنین یکی از مهم ترین روش های مورد استفاده جهت بازیابی مطالعات مرتبط، جستجوی رفرنس ها یا منابع مورد استفاده در مطالعات یافته شده است. در نهایت، نمونه های آماری این پژوهش با معیارهای از پیش تعیین شده مورد غربالگری قرار گرفته و تعداد ۲۷ مطالعه به فراتحلیل وارد شده اند (جدول ۱ و نمودار ۱ و ۲).

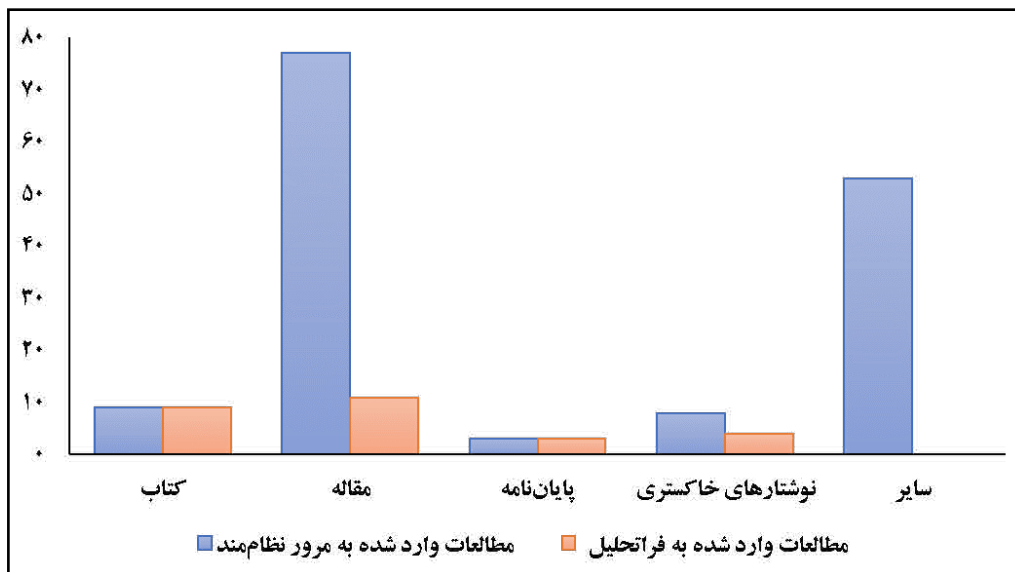
معیارهای ورود: ارزیابی اولیه مقالات و نوشتارها و گزینش آن ها برپایه انتخاب مطالعاتی است که عنوان کاملاً مرتبط با تصویر داشته و یا در متن، پیرامون تصویر اطلاعاتی ارائه کرده باشند.

معیارهای خروج: ارزیابی ثانویه برپایه حذف مطالعاتی بود که کاملاً از منابع مشابه استفاده کرده، کپی برداری بوده و اطلاعات متفاوتی نسبت به منابع اولیه ارائه نکرده اند؛ منابعی که بیشترین استناد را در مطالعات شیر و خورشید داشته و منابع اولیه را در این موضوع تشکیل داده اند.

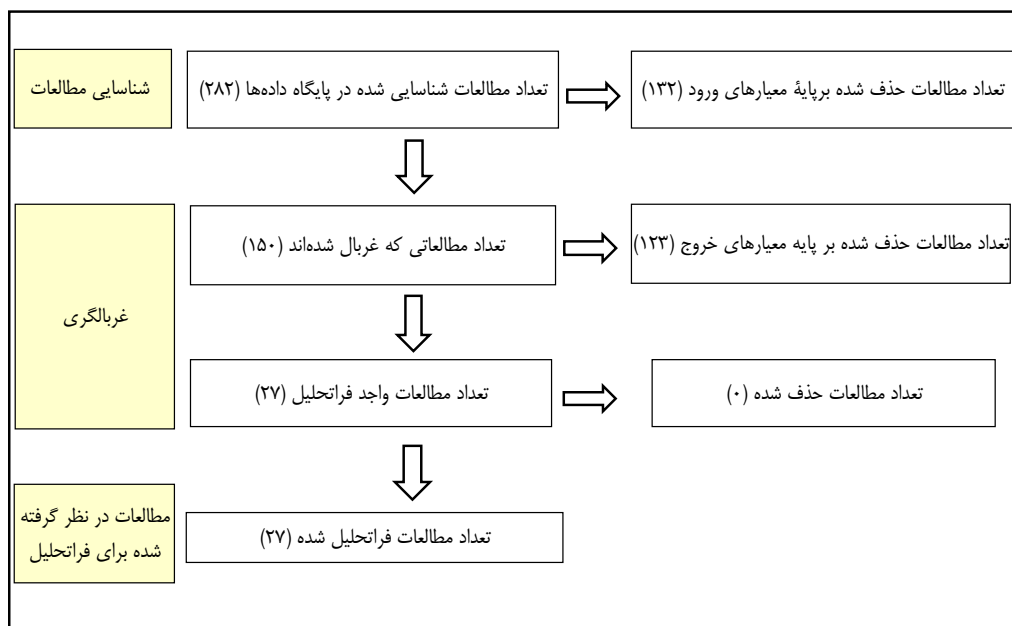
جدول ۱: نمونه آماری مطالعات به تفکیک نوع مطالعه (نگارندگان، ۱۴۰۳).

Tab. 1: Statistical sample of studies divided by type of study (Author, 2024).

مرحله	کتاب	مقاله	پایان نامه	نوشتارهای خاکستری	سایر	جمع مطالعات
مطالعات وارد شده به مرور نظام مند	۹	۷۷	۳	۸	۵۳	۱۵۰
مطالعات وارد شده به فراتحلیل	۹	۱۱	۳	۴	۰	۲۷

نمودار ۱: غربالگری مطالعات (نگارندگان، ۱۴۰۳).
Graph. 1: Screening of studies (Author, 2024).

نمودار ۲: فرآیند غربالگری مطالعات براساس نمودار جریان پریسما (نگارندگان، ۱۴۰۳).
Graph. 2: Process of screening studies based on Prisma flowchart (Author, 2024).

پیشینه پژوهش

در موضوع تصویر شیر و خورشید تعدادی مقاله و کتاب نوشته شده است. به‌ویژه در دهه ۴۰ ه.ش. نویسندگان اهمیت خاصی برای این نقش قائل بوده و سعی در مکاشفه تاریخ و مفهوم آن داشته و تحقیقات نگاشته شده در این دوره مورد استناد تحقیقات بعدی قرار گرفته‌اند؛ اما تمام این تحقیقات مورد بررسی مجدد و تحلیل کیفی قرار نگرفته‌اند. «حمید نیرنوری» در سال ۱۳۴۷ ه.ش. نقد و یا درواقع جوابیه‌ای به سلسله مقالات «یحیی ذکاء» درباره تاریخچه تحولات پرچم ایران در شمارگان ۷۷ و ۷۸ مجله هنر و مردم نگاشته است. در این نقد به نقش شیر و خورشید روی پرچم نیز پرداخته شده و هرچند این نقد کاملاً روایتی، غیرمنسجم و فاقد نظام خاص تحقیق

است، اما در این فراتحلیل از آن به عنوان یک نمونه استفاده شده است. ازسویی به نظر می‌رسد این مقاله کوشش اولیه‌ای در استفاده از روش مرور نظام‌مند مطالعات و فراتحلیل کیفی آن‌ها در مقوله مطالعات هنر درباره یک عنصر هنری خاص باشد، چراکه در جستجوهای صورت‌گرفته درباره تحقیقاتی که به روش مرور نظام‌مند انجام شده‌اند، این‌گونه دریافت شد که این روش در تحقیقات علوم پایه و برخی رشته‌های علوم اجتماعی، روشی شناخته شده و دارای عناصر و مؤلفه‌های پژوهشی خاص آن رشته‌ها هستند؛ اما در تحقیقات فرهنگی-تاریخی، به‌ویژه در هنر، کاربرد این روش به ندرت دیده می‌شود «اوکسانن» و همکارانش (Oksanen et al., 2023) در مقاله خود در انطباق با بیانیه پریسما به بررسی سیستماتیک تحقیقات تجربی درباره هوش مصنوعی در هنر پرداخته‌اند. آن‌ها از بین ۵۴۵ مقاله اولیه که از پایگاه‌های مهم داده به دست آورده بودند، پس از غربالگری نهایی تعداد ۴۴ مقاله را برای فراتحلیل انتخاب کرده و براساس پرسش اولیه به نتایج موردنظر دست یافته‌اند. «اسپیکر» و همکارانش (Specker et al., 2023) نیز در حوزه اصالت اثر هنری و بازتولید آن به فراتحلیل پژوهش‌ها پرداخته‌اند. «مجتبی امیری» و همکارانش (۱۳۹۸) با کاربست روش مرور سیستماتیک سعی در شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های شهر خلاق داشته‌اند. در حوزه معماری، «بهناز بابایی‌مراد» و همکاران (۱۳۹۷) با مرور نظام‌مند ۵۲ مقاله در زمینه مطالعات مکان‌های شهری، نقاط ضعف پژوهش‌های صورت‌گرفته در این حوزه را تبیین و رویکردهای غالب در مقالات را بررسی کرده‌اند. «علی یاسر جعفری» و «علی شرقی» (۱۳۹۴) موضوعات پژوهشی مطرح در معماری سنتی ایران را فراتحلیل کرده‌اند و پس از واکاوی پژوهش‌های انجام‌شده و ارائه نمودارهای توصیفی، نقاط ضعف و قوت آن‌ها را تحلیل کرده‌اند. از این نوع مرور مطالعات در رشته‌های علوم اجتماعی بسیار می‌توان یافت که می‌توانند الگوی مناسبی در روش‌شناسی فراتحلیل کیفی در مطالعات هنر باشند. این نوع روش تحقیق، به سرعت در همه زمینه‌های علمی در حال گسترش است، اما کمترین اقبال از آن مرور نظام‌مند در زمینه فلسفه، هنر و علوم انسانی است و می‌توان گفت این رشته‌ها در مرحله تمرین مرور سیستماتیک هستند (Hansen & Trifkovic, 2013: 14-17). فراتحلیل منابع در حوزه هنر ایران راه ناگزیری برای حصول به ماهیت و واقعیت آن است. با توجه به هموار نشدن برخی فراز و نشیب‌ها در مطالعات هنر ایران، به نظر می‌رسد تعبیر از شواهد و داده‌ها می‌بایست مورد بازنگری قرار گیرند. در موضوع تصویر شیر و خورشید که یک گفتمان تصویری-فرهنگی پر اهمیت است، گذار از منابع موجود و خلق منابع به روز برپایه داده‌های مستحکم و شواهد قطعی ضروری است. در این پژوهش سعی بر آن بوده تا تمامی منابع و مطالعات انجام‌شده روی تصویر شیر و خورشید تحلیل و ارزیابی شوند. از این جهت باید گفت تاکنون نمونه‌ای از این تحلیل انجام نشده است و فراتحلیل مطالعات شیر و خورشید، بررسی کیفی نتایج و تحلیل داده‌های آن‌ها برای نخستین بار، موضوع این پژوهش قرار گرفته است.

مبانی نظری

در جستجوی پیشینه مطالعات درباره تصویر شیر و خورشید، به منابع متنابهی دست می‌یابیم. در دوره پهلوی دوم، تحقیقات حائز اهمیتی درباره تصویر توسط نویسندگان ایرانی انجام شده است. در سال‌های اخیر نیز موجی از نوشته‌ها در این موضوع چاپ یا نمایه شده‌اند؛ اما اعتبار تمامی این مطالعات تاکنون سنجیده نشده است. در یک مطالعه، مرور ادبیات باید منسجم و قانونی باشد و نه متفرقات تکراری. اغلب مقالات دانشگاهی که به سایر منابع ارجاع می‌دهند همان اندیشه را دوباره تکرار می‌کنند (بابیر و نگی، ۱۳۹۶: ۸۱). برای تجزیه و تحلیل اسناد و مدارک، باید توجه داشت چه کسی و برای چه منظوری این اسناد را تهیه کرده است. چه کسی به طور معمول از آن‌ها استفاده می‌کند و چگونه می‌توان نمونه مناسبی از اسناد منفرد را گزینش کرد. باید

از تمرکز صرف بر محتوای سند بدون توجه به زمینه، کاربرد و کارکرد آن پرهیز کرد. اسناد و مدارک ابزاری برای بساختن روایت خاصی از یک رویداد و یا فرآیندند (میرزایی، ۱۳۹۵: ۸۸۵)؛ اما نخست، برای یافتن این اسناد و مدارک و مطالعه دقیق و درست آن‌ها، می‌بایست از روشی سیستماتیک یا نظام‌مند استفاده کرد. مرور سیستماتیک یا نظام‌مند، مرور متون پیشین به روشی دقیق طراحی شده است که هدف آن جستجوی جامع برای شناسایی و سپس ارزیابی کیفیت و ترکیب تمام شواهد تحقیقاتی به منظور پاسخ‌گویی به یک موضوع خاص و یک پرسش خاص پژوهشی صورت می‌گیرد. این نوع مرور تفاوت اساسی با مرورهای سنتی دارد که در آن بررسی‌ها توصیفی و روایی یا برپایه نظر کارشناسان بوده و طراحی روش در آن‌ها عموماً وجود ندارد. مرورهای نظام‌مند، صریح، شفاف و قابل تکرارند و در آن‌ها جستجو برای یافتن منابع همه‌جانبه است. منابع، خواه به‌طور رسمی منتشر شده و یا در زمره ادبیات به اصطلاح خاکستری باشند از دید مرور نظام‌مند پنهان نمی‌مانند (Torgerson, 2003: 6). این امر به دلیل آن است که با سوگیری انتشار یا اتکای بیش از حد به تحقیقات منتشر شده، کل جامعه مطالعات انجام‌شده در نظر گرفته نمی‌شود؛ برای مثال، در پزشکی به‌طور وسیعی مستند شده است که مطالعات منتشر شده تمایل به داشتن نتایج مثبت بیشتری دارند، درحالی‌که مطالعات منتشر نشده تمایل به نشان دادن اثرات کوچک‌تر یا حتی یافته‌های ناچیز دارند و برخی خوانندگان ممکن است اثر منتشر نشده را به عنوان اثر بی‌کیفیت تصور کنند (Schlosser, 2007: 3)؛ بنابراین، در یک مرور نظام‌مند همه منابع باید به‌طور یکسان دیده شده و استفاده شوند. اصطلاح فراتحلیل که نتیجه مرور نظام‌مند پیشینه‌هاست، نخستین بار در سال ۱۹۷۶م. توسط «جین گلاس» در انجمن پژوهشی آموزشی آمریکا در زمینه روان‌شناسی و علوم رفتاری به کار برده شد (Rosenthal, 1991: ix). پایگاه اطلاعاتی Scopus اولین سال را ۱۹۴۵م. می‌داند درحالی‌که «ProQuest» سال ۱۹۰۵م. را گزارش می‌کند؛ با این حال، بعید است که مقالات اولیه، تمام ویژگی‌های یک فرآیند ساختاریافته موجود در مرورهای سیستماتیک امروزی را داشته باشند (Hansen & Trifkovic, 2013: 6).

چندین سازمان درگیر در تولید مرورهای نظام‌مند، دستورالعمل‌هایی را درمورد چگونگی برنامه‌ریزی و ساختار یک مرور نظام‌مند به‌منظور کمک به حداقل رساندن سوگیری و افزایش شفافیت و عینیت صادر کرده‌اند. در سال ۱۹۹۳م. مؤسسه کاکرین (Cochrane) به‌صورت یک سازمان غیردولتی به‌منظور کمک به توسعه و ترویج و نیز سهولت دسترسی به مطالعات مرور سیستماتیک تأسیس شد تا محققین، مدیران و سیاست‌گذاران بتوانند با استفاده از این نوع مطالعات، اثرات مداخلات بخش سلامت را بررسی نموده و به تصمیم‌گیری‌های آگاهانه‌ای برسند. وظیفه اصلی این مؤسسه تهیه مطالعات مرور سیستماتیک است که به‌طور منظم به‌روزرسانی شده و به شکل فصلنامه الکترونیکی در کتابخانه کاکرین منتشر می‌گردد. در حال حاضر، بیش از ۲۵۰۰ مرور سیستماتیک در این کتابخانه وجود دارد؛ درواقع، مرور نظام‌مند روش انجام تحقیقات فراتحلیل است. در فراتحلیل سعی می‌شود، تفاوت‌های موجود در تحقیقات انجام‌شده قبلی استنتاج و برای رسیدن به یک سری نتایج کلی و کاربردی از آن بهره‌برداری شود. مهم‌ترین مزیت مطالعات فراتحلیل این است که با ادغام نتیجه مطالعات مختلف، قدرت مطالعه را برای یافتن نتایج معنادار افزایش می‌دهد. فراتحلیل به مدد بهره‌مندی از روش‌های آماری، از مرور صرف ادبیات و پیشینه‌ها فراتر رفته و استنباطی و جامع است (سلیمی و مکنون، ۱۳۹۷: ۹-۸). در فراتحلیل، ارزیابی شامل اظهارنظر درباره اعتبار پژوهش است؛ هم‌چنین می‌توان برخی خطاهای ممکن را بازنمایی و تصحیح کرد. هدف از دستیابی به خطاها رسیدن به یک جمع‌بندی صحیح و نشان دادن خلأها و نیازهای پژوهشی است (Rosenthal, 1991: 46). بازخوانی مطالعات شیر و خورشید و شناسایی میزان اعتبار، نتایج و دستاوردهای آن‌ها موجب خواهد شد تا به ارائه صورت جدیدی از ادراک مسئله دست‌یافته

و متوجه خلأها و نیازهای پژوهشی در این حوزه شویم؛ آنگاه می‌توان پژوهش‌های آتی در این موضوع را به‌سوی نقاط مبهم و با پرسش از کاستی‌ها و نواقص مطالعات پیشین راهبری کرد.

یافته‌های پژوهش

پس از مرحله غربالگری مطالعات که در جدول ۱ و نمودار ۱ و ۲ شرح آن داده شده است، نمونه‌های آماری وارد شده به فراتحلیل کیفی، تعداد ۲۷ مطالعه هستند که نخست در ویژگی‌های نگارش، تقسیم‌بندی و مورد بررسی کیفی به شرح جدول ۲ قرار گرفته‌اند. در جستجوی پیشینه پژوهش‌ها درباره تصویر شیر و خورشید، منبع ردیف اول در جدول ۲، تنها منبع یافت‌شده کهن در این باره است. انتخاب این منبع با وجود فاصله زیاد زمانی نگارش آن برای فراتحلیل، از آن جهت است که در این منبع روایتی کلیدی نهفته که در دیگر مطالعات به تناوب به آن اشاره شده است. «ابن عبری» (۶۸۵-۶۲۳ ه.ق.) درباره «غیاث‌الدین کیخسرو» از پادشاهان سلاجقه روم در سال ۶۳۴ ه.ق. می‌نویسد که او دختر پادشاه گرجستان را به همسری گرفت که زنی بسیار زیبارو بود. غیاث‌الدین چنان واله و شیدای این زن بود که فرمان داد چهره او را بر روی سکه‌ها بنگارند. اما وزرا و زیردستان او این کار را دون شأن اسلام دانسته که صورت زنی را بر روی سکه‌های همگانی بنگارند؛ بنابراین، تدبیر کردند که صورت شیر را نگاشته و روی خورشید مانند شاهزاده گرجی را به صورت نقش خورشید بر فراز شیر بنگارند (ابن عبری، ۱۳۷۷: ۳۵۳). این روایت، به خصوص توسط «احمد کسروی» و «مجتبی مینوی» در گمانه‌زنی‌هایشان درباره تصویر شیر و خورشید مکرر به کار رفته است.

جدول ۲: ویژگی مطالعات (نگارندگان، ۱۴۰۳).

Tab. 2: Features of studies (Author, 2024).

ردیف در جدول پیوست فراتحلیل	نویسندگان	تاریخ نگارش	جغرافیای نگارش	روش	ارتباط مستقیم عنوان مطالعه با تصویر	منابع مورد استفاده				
						ممنون تاریخی	متون ادبی	نقش سکه	نقش پرچم	دیگر آثار هنری
۱	ابن عبری	۶۸۳ ه.ق.	خارج	تاریخ روایی	×	—	×	×	×	×
۲۰	مجتبی مینوی	۱۳۰۸	داخل	توصیفی تاریخی	✓	✓	✓	✓	✓	×
۱۸	احمد کسروی	۱۳۰۹	"	"	✓	×	✓	✓	✓	×
۲۱	سعید نفیسی	۱۳۲۸	"	"	✓	✓	✓	✓	✓	✓
۲۲	عبدالحمید نیرنوری	۱۳۴۴	"	"	✓	✓	✓	×	✓	منابع ش ۱۸ و ۲۰ و ۲۱
۱۳	یحیی ذکاء	۱۳۴۴	"	"	×	×	×	✓	✓	منابع ش ۱۸ و ۲۱
۱۹	ابراهیم مکلا	۱۳۴۴	"	"	✓	✓	✓	✓	×	منابع ش ۱۳ و ۱۸ و ۲۱ و ۲۲
۷	محمدعلی جمال‌زاده	۱۳۴۵	"	"	✓	×	×	✓	×	سایر
۲۳	عبدالحمید نیرنوری	۱۳۴۷	"	"	×	×	×	✓	×	منابع ش ۱۳
۱۷	جهانگیر قائم مقامی	۱۳۴۸	"	"	✓	✓	×	✓	✓	منابع ش ۱۸ و ۲۲
۳	ناصر انقطاع	۱۳۷۵	خارج	توصیفی تاریخی تطبیقی	✓	✓	✓	✓	✓	منابع ش ۱ و ۵ و ۱۸ و ۲۱
۴	نصرت‌الله بختورناش	۱۳۸۰	داخل	"	×	✓	✓	✓	✓	سایر

۱۱	محمد خزایی	۱۳۸۰	"	"	✓	×	×	×	×	×	منبع ش ۴
۲۶	Alireza Shapur Shahbazi	2001	خارج	توصیفی تاریخی	×	—	×	×	×	×	منابع ش ۱۳ و ۱۸ و ۲۰ و ۲۱ و ۲۲ و ۲۳
۵	نصرت‌الله بختورتاش	۱۳۸۳	داخل	توصیفی تاریخی تطبیقی	×	✓	×	×	×	×	منابع ش ۱۷ و ۱۸ و ۲۰ و ۲۱ و ۲۲
۲۵	Afsaneh Najmabadi	2005	خارج	جامعه‌شناسی جنسیت	×	×	×	×	×	×	منابع ش ۱۳ و ۱۸ و ۲۰ و ۲۱ و ۲۲ و ۲۷
۱۲	الدوز خودی	۱۳۸۵	داخل	توصیفی تاریخی	✓	×	×	×	×	×	سایر
۹	خبرگزاری عصر ایران	۱۳۸۷	"	مصاحبه	✓	×	×	×	×	×	سایر
۲۴	Kaveh Farrokh	2009	خارج	توصیفی تاریخی	✓	×	×	×	×	×	منابع ش ۵ و ۲۱ و ۲۲ و ۲۷
۶	طیبه بهارلو	۱۳۸۹	داخل	"	✓	×	×	×	×	×	منابع ش ۵ و ۲۲
۲	مهتاب اسلامی‌نسب و مهتاب دادخواه	۱۳۹۲	"	"	✓	×	×	×	×	×	منابع ش ۴ و ۷ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۷ و ۲۱ و ۲۲ و ۲۶ و ۲۷
۸	خبرگزاری تابناک	۱۳۹۳	"	نقل قول	✓	×	×	×	×	×	سایر
۱۰	خبرگزاری مشرق نیوز	۱۳۹۳	"	"	✓	×	×	×	×	×	سایر
۱۵	فاروق صفی‌زاده	۱۳۹۳	"	توصیفی تاریخی	×	×	×	×	×	×	منابع ش ۱۸ و ۲۰ و ۲۲
۱۶	مهرداد عزیزی قهرودی و سایه گودزی	۱۳۹۳	"	توصیفی تاریخی تطبیقی	✓	×	×	×	×	×	منابع ش ۳ و ۴ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۸ و ۲۶
۱۴	زهرا زمرشیدی	۱۳۹۴	"	"	✓	×	×	×	×	×	منابع ش ۴ و ۵ و ۱۸ و ۲۱
۲۷	Robin Thomas	2021	خارج	تحلیل نمادگرایی	×	×	×	×	×	×	سایر

توزیع فراوانی و درصد ویژگی‌های استخراج‌شده از مطالعات در بخش‌های قالب انجام پژوهش، بازه زمانی، روش انجام پژوهش، ارتباط مستقیم عنوان مطالعه با تصویر، توزیع جغرافیایی، منابع مورد استفاده در نگارش و مفاهیم برجسته مورد استفاده به شرح زیر در پی می‌آید.

از تعداد ۲۷ مطالعه فراتحلیل شده؛ ۹ مطالعه در قالب کتاب، ۱۱ مطالعه در قالب مقاله، ۳ پایان‌نامه و ۴ منبع شامل داده‌های خاکستری است. بازه زمانی انجام مطالعات در ۶ مطالعه مربوط به دهه ۴۰ ه.ش، ۴ مطالعه پیش از آن، ۱ مطالعه مربوط به دهه ۷۰، ۹ مطالعه در دهه ۸۰، ۷ مطالعه در دهه ۹۰ انجام شده‌اند. به نظر می‌رسد در دهه ۵۰ ه.ش، پژوهشی درباره تصویر شیر و خورشید انجام نشده است. به دلیل آن‌ها اغلب مطالعات مربوط به بازه زمانی پیش از دهه ۵۰ ه.ش هستند، روش انجام پژوهش در آن‌ها اغلب به درستی بیان نشده است؛ اما با ارزیابی صورت گرفته، روش در یک مطالعه به شیوه تاریخ‌روایی، در ۱۵ مطالعه توصیفی-تاریخی، در ۶ مطالعه توصیفی-تاریخی-تطبیقی، در یک مطالعه جامعه‌شناسی جنسیت و در یک مطالعه تحلیل نمادگرایی ارزیابی می‌شود. در منابع روزنامه‌ای داده‌ها از طریق نقل قول و مصاحبه جمع‌آوری شده‌اند. ۱۸ مطالعه ارتباط مستقیم در عنوان با تصویر شیر و خورشید داشته‌اند و ۹ مطالعه باقی‌مانده تنها در بخشی از تحقیق خود به این تصویر اشاره کرده‌اند. از ۲۷ مطالعه، تعداد ۶ مطالعه در خارج از کشور و تعداد دو مطالعه توسط افراد غیرایرانی انجام شده است. تقریباً از دهه ۸۰ به بعد استناد به مطالعات پیشین به جای استناد به منابع اولیه و آثار و اشیاء، بیشتر شده است. پیش از سال ۸۳، متون تاریخی در ۱۱ مطالعه، متون ادبی در ۶ مطالعه، نقوش روی سکه‌ها در ۱۰ مطالعه، نقوش روی پرچم ۹ مطالعه و دیگر آثار هنری در ۶ مطالعه مورد استناد قرار گرفته‌اند. این مطالعات را می‌توان در دسته‌بندی مطالعات نخستین و تحقیقات پس از آن را به جهت استفاده از

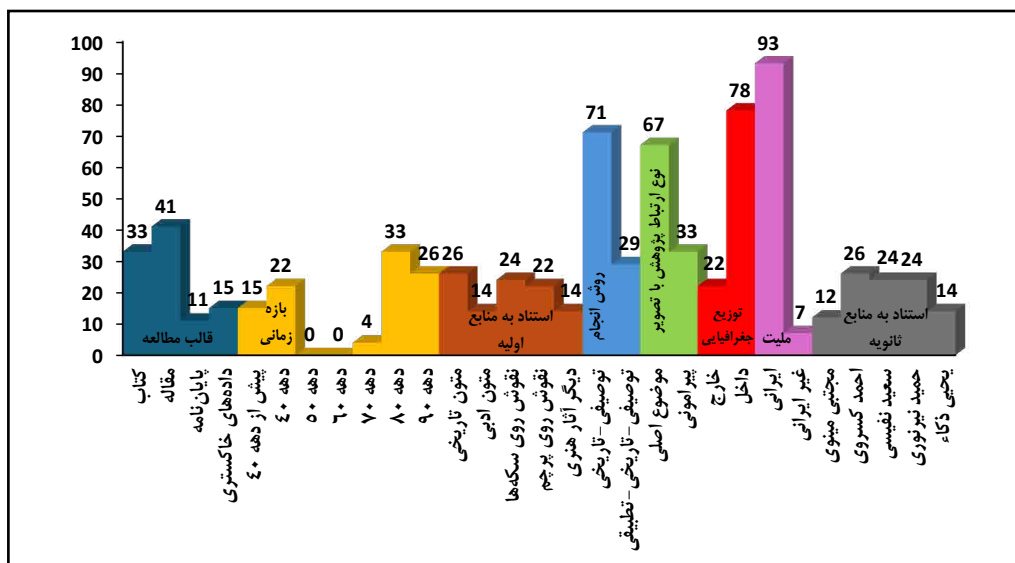
منابع ثانویه، «مطالعات پیرو» نامید. در حداقل ۱۸ مطالعه از کل مطالعات، منابع دهه ۴۰ و پیش از آن مورد استناد قرار گرفته‌اند. «مجتبی مینوی» در ۵ مطالعه، «احمد کسروی» در ۱۱ مطالعه، «سعید نفیسی» در ۱۰ مطالعه، «حمید نیرنوری» در ۱۰ مطالعه، «یحیی ذکاء» در ۶ مطالعه بیشترین ارجاع را داشته‌اند. این بدان معناست که داده‌های این ۵ مطالعه (مطالعات نخستین) در مطالعات پیرو تکرار شده‌اند. در ۸ مطالعه از ۲۷ مطالعه، به‌طور پراکنده به منابعی خارج از منابع ذکر شده در این تحقیق و سایر مراجع استناد شده است (جدول ۳ و نمودار ۳).

جدول ۳: توزیع فراوانی و درصد ویژگی‌های مطالعات (نگارندگان، ۱۴۰۳).

Tab. 3: Percentage Frequency Distribution of features of studies (Author, 2024).

درصد	فراوانی	روش انجام پژوهش	درصد	فراوانی	قالب مطالعه
۷۱	۱۵	توصیفی-تاریخی	۳۳	۹	کتاب
۲۹	۶	توصیفی-تاریخی-تطبیقی	۴۱	۱۱	مقاله
درصد	فراوانی	نوع ارتباط پژوهش با تصویر	۱۱	۳	پایان‌نامه
۶۷	۱۸	موضوع اصلی	۱۵	۴	داده‌های خاکستری
۳۳	۹	پیرامونی	درصد	فراوانی	بازه زمانی
درصد	فراوانی	توزیع جغرافیایی	۱۵	۴	پیش از دهه ۴۰
۲۲	۶	خارج	۲۲	۶	دهه ۴۰
۷۸	۲۱	داخل	۰	۰	دهه ۵۰
درصد	فراوانی	ملیت	۰	۰	دهه ۶۰
۹۳	۲۵	ایرانی	۴	۱	دهه ۷۰
۷	۲	غیر ایرانی	۳۳	۹	دهه ۸۰
			۲۶	۷	دهه ۹۰
درصد	فراوانی	استناد به منابع ثانویه	درصد	فراوانی	استناد به منابع اولیه
۱۲	۵	مجتبی مینوی	۲۶	۱۱	متون تاریخی
۲۶	۱۱	احمد کسروی	۱۴	۶	متون ادبی
۲۴	۱۰	سعید نفیسی	۲۴	۱۰	نقوش روی سکه‌ها
۲۴	۱۰	حمید نیرنوری	۲۲	۹	نقوش روی پرچم
۱۴	۶	یحیی ذکاء	۱۴	۶	دیگر آثار هنری

در کل مطالعات فراتحلیل شده، واژه‌ها و اصطلاحاتی در ارتباط با مفهوم تصویر شیر و خورشید تکرار شده‌اند که به شرح زیر طبقه‌بندی می‌شوند (جدول ۴):
 پادشاهی: قدرت، پادشاه، شاهزاده خانم گرجی.
 ستاره‌شناسی: برج اسد، خورشید، ستاره.
 مذهبی: شیعی، حضرت علی علیه السلام، حضرت محمد صلی الله علیه و آله، اسدا...، شمسه.
 اسطوره‌ای: اهورامزدا، مهر، میترا، آناهیتا، شیر نگهبان معبد.

نمودار ۳: فراوانی و درصد ویژگی‌های مطالعات (نگارندگان، ۱۴۰۳).
Graph. 3: Frequency Percentage of features of studies (Author, 2024).

جدول ۴: طبقه‌بندی مفاهیم مورد استفاده در مطالعات (نگارندگان، ۱۴۰۳).
Tab. 4: Classifying concepts used in studies (Author, 2024).

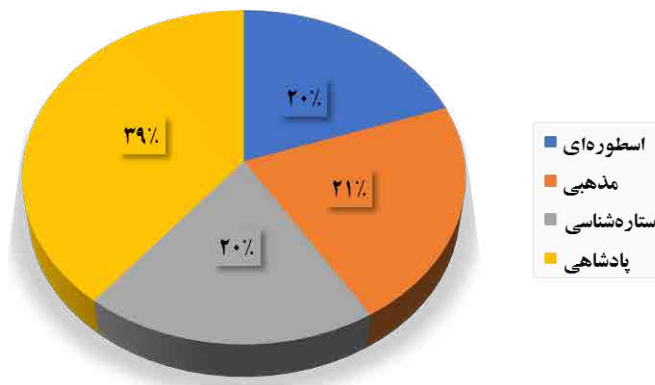
پادشاهی	ستاره‌شناسی	مذهبی	اسطوره‌ای	تاریخ نگارش	نویسنده	ردیف در جدول پیوست فراتحلیل
✓	×	×	×	۸۳ ه‍.ق.	ابن عبری	۱
✓	✓	×	×	۱۳۰۸	مجتبی مینوی	۲۰
✓	✓	×	×	۱۳۰۹	احمد کسروی	۱۸
✓	✓	×	×	۱۳۲۸	سعید نفیسی	۳۱
✓	✓	×	×	۱۳۴۴	عبدالحمید نیرنوری	۲۲
✓	×	✓	×	۱۳۴۴	یحیی ذکا	۱۳
✓	✓	×	×	۱۳۴۴	ابراهیم مکلا	۱۹
✓	×	×	×	۱۳۴۵	محمدعلی جمال‌زاده	۷
✓	×	×	×	۱۳۴۷	عبدالحمید نیرنوری	۲۳
✓	×	×	×	۱۳۴۸	جهانگیر قائم‌مقامی	۱۷
×	×	×	✓	۱۳۷۵	ناصر انقطاع	۳
×	✓	×	✓	۱۳۸۰	نصرت‌الله بختورتاش	۴
×	✓	✓	×	۱۳۸۰	محمد خرابی	۱۱
✓	✓	✓	×	2001	Alireza Shapur Shahbazi	۲۶
×	×	×	✓	۱۳۸۳	نصرت‌الله بختورتاش	۵
✓	×	✓	×	2005	Afsaneh Najmabadi	۲۵
✓	✓	✓	✓	۱۳۸۵	الدوز خودی	۱۲
✓	×	✓	×	۱۳۸۷	خبرگزاری عصر ایران	۹
✓	×	✓	✓	2009	Kaveh Farrok	۲۴
×	×	×	✓	۱۳۸۹	طیبه بهارلو	۶
✓	×	✓	×	۱۳۹۲	مہتاب اسلامی‌نسب و مہتاب دادخواه	۲
×	×	✓	×	۱۳۹۳	خبرگزاری تابناک	۸
✓	×	×	✓	۱۳۹۳	خبرگزاری مشرق نیوز	۱۰
✓	✓	✓	✓	۱۳۹۳	فاروق صفی‌زاده	۱۵
✓	×	✓	✓	۱۳۹۳	مہرداد عزیزی قهرودی و سایه گودرزی	۱۶
×	×	×	✓	۱۳۹۴	زهره زمرشیدی	۱۴
✓	×	×	×	2021	Robin Thomas	۲۷

بدین ترتیب، توزیع فراوانی و درصد این مفاهیم در ۲۷ مطالعه فراتحلیل شده به شرح جدول ۵ و نمودار ۴ است:

جدول ۵: توزیع فراوانی و درصد مفاهیم مورد استفاده در مطالعات (نگارندگان، ۱۴۰۳).

Tab. 5: Percentage Frequency Distribution of concepts used in studies (Author, 2024).

مفاهیم برجسته	فراوانی	درصد
اسطوره‌ای	۱۰	۲۰
مذهبی	۱۱	۲۱
ستاره‌شناسی	۱۰	۲۰
پادشاهی	۲۰	۳۹

نمودار ۴: مفاهیم مورد استفاده در مطالعات (نگارندگان، ۱۴۰۳).

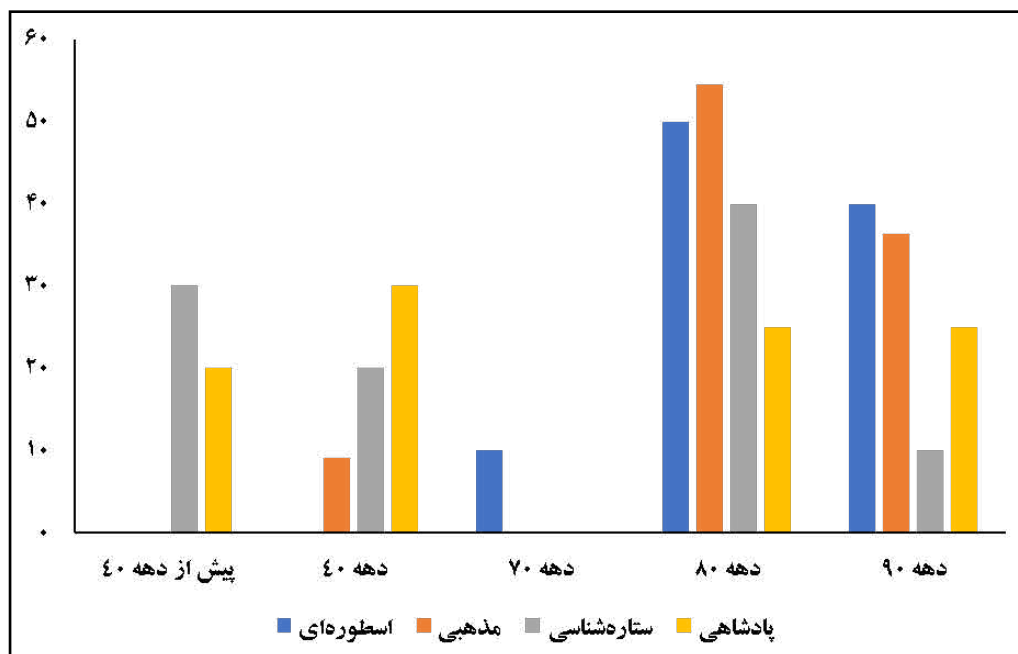
Graph. 4: Concepts used in studies (Author, 2024).

برای تحلیل دقیق‌تر، جدول توزیع فراوانی و درصد مفاهیم مذکور به تفکیک بازه زمانی به شرح جدول ۶ و نمودار ۵ در پی می‌آید.

جدول ۶: توزیع فراوانی و درصد مفاهیم مورد استفاده در بازه زمانی (نگارندگان، ۱۴۰۳).

Tab. 6: Percentage Frequency Distribution of concepts used in studies, Time Frame (Author, 2024).

فراوانی و درصد مفاهیم								بازهٔ زمانی
پادشاهی		ستاره‌شناسی		مذهبی		اسطوره‌ای		
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
۴	۲۰	۳	۳۰	۰	۰	۰	۰	پیش از دههٔ ۴۰
۶	۳۰	۲	۲۰	۹/۱	۱	۰	۰	دههٔ ۴۰
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۰	۱	دههٔ ۷۰
۵	۲۵	۴	۴۰	۵۴/۵	۶	۵۰	۵	دههٔ ۸۰
۵	۲۵	۱	۱۰	۳۶/۴	۴	۴۰	۴	دههٔ ۹۰

نمودار ۵: توزیع فراوانی و درصد مفاهیم مورد استفاده در بازه زمانی (نگارندگان، ۱۴۰۳).

Graph. 5: Percentage Frequency Distribution of concepts used in studies, Time Frame (Author, 2024).

نتیجه‌گیری

پس از بررسی یافته‌ها و تحلیل کمی و کیفی ویژگی‌ها و آماره‌های به دست آمده از مطالعاتی که تاکنون درباره تصویر شیر و خورشید انجام شده‌اند، مشخص شد که ۳۷٪ مطالعات پیش از انقلاب اسلامی در ایران انجام شده‌اند. دهه ۵۰ و ۶۰ ه.ش. رکود در انجام مطالعه در زمینه تصویر مورد نظر و از دهه ۷۰ تاکنون ۶۳٪ مطالعات انجام شده‌اند. از تعداد ۲۷ مطالعه فراتحلیل شده، تنها ۶۷٪ آن‌ها مستقیماً به تصویر شیر و خورشید پرداخته‌اند و ۳۳٪ باقی‌مانده بخشی از تحقیق خود را به توضیح درباره آن اختصاص داده‌اند. این نتیجه نشان می‌دهد نسبت به اهمیت تصویر مورد اشاره در فرهنگ و هنر ایران، مطالعات تخصصی درباره آن هنوز اندک است. در مطالعات مربوط به پیش از انقلاب اسلامی، متون تاریخی در ۲۶٪، متون ادبی در ۱۴٪، نقوش روی سکه در ۲۴٪، نقوش درفش‌ها در ۲۲٪ و نقوش دیگر آثار هنری نیز ۱۴٪ برای نگارش پژوهش، مورد استناد بوده‌اند. تنها در ۲۶٪ از کل مطالعات به کتاب احمد کسروی استناد شده است. پس از آن، کتاب سعید نفیسی و حمید نیرنوری هرکدام در ۲۴٪ مطالعات مورد استناد قرار گرفته‌اند. این بدان معناست که داده‌های ۵ مطالعه پیش از انقلاب اسلامی (مطالعات نخستین) در مطالعات پس از آن (مطالعات پیرو) تکرار شده‌اند. در کل می‌توان گفت که ۴۰٪ از همه مطالعات شیر و خورشید کاملاً به منابع پیش از انقلاب اسلامی متکی بوده و مکرر به آن‌ها استناد داشته‌اند. بدین‌گونه، ضمن پاسداشت تلاش پژوهشگران پیشین در این مورد، از نظر آسیب‌شناسی پژوهش، به نظر می‌رسد نقاط ضعف پژوهش‌های پیشین نیز در مطالعات بعدی تکرار شده‌اند و مطالعات پیرو نتوانسته‌اند خود را از سیطره داده‌های قبلی و تکراری رهایی بخشند. مفاهیم مورد اشاره درباره تصویر در ۲۷ مطالعه مذکور براساس دسته‌بندی کلیدواژه‌های به کار رفته در مطالعه مورد نظر به چهار گروه: اسطوره‌ای، پادشاهی، مذهبی و ستاره‌شناسی تقسیم شدند. از میان این مطالعات، ۳۹٪ آن‌ها تصویر را با مفاهیم پادشاهی مرتبط و ۲۱٪، مفاهیم مذهبی را معتبر دانسته و مفاهیم اسطوره‌ای و ستاره‌شناسی

هرکدام در ۲۰٪ مطالعات موردنظر بوده‌اند. مفاهیم اسطوره‌ای و مفاهیم مذهبی از دهه ۸۰ به بعد بیشتر موردنظر قرار گرفته‌اند و مفاهیم پادشاهی و ستاره‌شناسی نسبتاً در همه دوره‌ها موردتوجه بوده‌اند.

روش انجام پژوهش در ۷۱٪ مطالعات توصیفی-تاریخی تشخیص داده شد. از آنجا که روش‌های تحقیق در مطالعات تاریخی موضوعی نسبتاً جدید است، و می‌دانیم که در گذشته نویسندگان چندان پای‌بند به کارگیری روش‌های منظم و علمی برای نگارش تحقیقات تاریخی نبوده‌اند، تقریباً می‌توان گفت که هیچ‌کدام از مطالعات پیشین، مطالعه‌ای علمی متناسب با روش‌های روزآمد پژوهش در عصر حاضر نیستند و باوجود کمیت متناهی مطالعات در این حوزه، آثار یاد شده از نظر کیفی و روش‌شناختی دارای ضعف‌های جدی هستند. فقدان انسجام نظری و روش‌شناختی این مطالعات در غیاب گونه‌ای انتظام و جهت‌مندی به وضوح دیده می‌شود. دلیل اصلی این موضوع، گذشته از ماهیت پژوهش‌های صورت‌گرفته، می‌تواند از این منظر موردتوجه باشد که اعتبار نویسندگان، اعتبار ناشرین و یا اعتبار حامیان مطالعات انجام‌شده موجب گردیده که محققان جدید سعی در ادامه راه نداشته و گفتار آنان را در نوشتار خود تکرار کنند. ازسویی نتایج این پژوهش نشان می‌دهد شرایط سیاسی-اجتماعی رکودی را در انجام مطالعه درباره موضوع رقم‌زده است. پس از آن نیز پرهیزات، مداراها، سوگیری‌ها، فقدان به‌کارگیری ایده و تفکر خلاق مانع از خلق حرف نو، گفتمان‌ساز و کارآمد پیرامون موضوع شده است؛ بنابراین مطابق نتایج این پژوهش، مطالعاتی که تاکنون پیرامون تصویر انجام شده‌اند، به جهت درنظر گرفتن مفاهیم متفاوت در ارتباط با تصویر، به‌ندرت قابل‌استناد بوده و دارای شواهد محکم و قطعی نیستند. می‌توان گفت که لزوم انجام تحقیقات علمی با روش‌های به‌روز و تخصصی و فاصله گرفتن از رویکرد مطالعات پیشین و اتخاذ رویکردهای متفاوت مبتنی بر شواهد و مستندات و بدون سوگیری‌های مختلف لازم است تا ایده‌های جدید بیان شوند و دریچه و افق جدیدی بر روی وجوه زیبایی‌شناسانه هنر ایران گشوده شده و چالش‌های جدی که پیرامون تصویر مورد اشاره وجود دارند، به سمت ارائه راه‌حل‌ها و روشن شدن مسیر پژوهش پیش رود.

سپاسگزاری

در پایان نویسندگان بر خود لازم می‌دانند که از داوران ناشناس نشریه با نظرات ارزشمند خود به غنای متن مقاله افزودند، قدردانی نمایند.

درصد مشارکت نویسندگان

این مقاله مستخرج از رساله نویسنده اول به راهنمایی نویسنده دوم بوده است؛ بر همین اساس، گردآوری مطالب توسط نویسنده اول و نگارش آن تحت نظارت نویسندگان دوم صورت گرفته است.

تضاد منافع

نویسندگان ضمن رعایت اخلاق نشر در ارجاع‌دهی و دقیق بودن آن در متن و انتهای مقاله، نبود تضاد منافع را اعلام می‌دارند.

کتابنامه

- امیری، مجتبی؛ و همکاران، (۱۳۹۸). «کاربست روش مرور سیستماتیک ادبیات در شناسایی

- ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های شهر خلاق». پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۴: ۷۲۲-۷۰۱. <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2019.248581.838>
- آثار، شکراله و همکاران، (۱۳۹۵). «پریزما؛ موارد ترجیحی در گزارش مقالات مروری منظم و فراتحلیل‌ها». مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، ۱: ۸۰-۶۳. <https://civilica.com/doc/1710064>
- بابایی‌مراد، بهناز؛ ذبیحی، حسین؛ و ماجدی، حمید، (۱۳۹۷). «مرور نظام‌مند پژوهش‌های صورت گرفته در مورد مکان‌های شهری». تغییرات اجتماعی - فرهنگی، ۴: ۱۶-۱. <https://sanad.iau.ir/Journal/aukh/Article/1075984>
- بابیر، هسی؛ و نگی، شارلین. (۱۳۹۶). روش تحقیق آمیخته (به هم پیوستن نظریه با عمل). ترجمه مقصود فراستخواه، تهران: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.
- سلیمی، جلیل؛ و مکنون، رضا، (۱۳۹۷). «فراتحلیل کیفی پژوهش‌های علمی ناظر بر مسئله حکمرانی در ایران». مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، ۱: ۳۰-۱.
- میرزایی، خلیل، (۱۳۹۵). کیفی پژوهی. جلد ۱ و ۲، تهران: فوژان.
- یاسر جعفری، علی، و شرقی، علی، (۱۳۹۴). «فراتحلیل کاربردی موضوعات پژوهشی مطرح در معماری سنتی ایران». اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی، مدیریت شهری، یزد: مؤسسه معماری و شهرسازی سفیران راه مهرازی. <https://civilica.com/doc/544240>

References

- Amiri, M., Zolfagharzadeh, M. M., Ziyari, K. A. & Ashtari, H., (2020). "Literature Systematic Review Method Implementation in Dimensions, Components and Indicators Identification of the Creative City". *Journal of Geographical Urban Planning Research*, 4: 701-722, <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2019.248581.838> (In Persian)
- Asar, Sh., (2016). "PRISMA; Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses". *Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences*, 1: 68-80, <https://civilica.com/doc/1710064/> (In Persian)
- Asr Iran News. (2008). Lion & Sun, an Iranian Symbol or a Sign of Overthrown Dynasty, retrieved from: <https://asriran.com/fa/news/50331> on 8/12/2022 (In Persian)
- Azizi Ghaeroudi, M. & Goudarzi, S., (2014). "Reconceptualizing the Lion and Sun Symbol in Ancient Iran and a Comparative Analysis with Its Presence After Islam". *9th International Symposium on Advances in Science and Technology*, Ferdowsi University of Mashhad. <https://civilica.com/doc/346950/> (In Persian)
- Babaei Morad, B., Zabihi, H. & Majedi, H., (2019). "A systematic review of studies on urban places". *Journal of socio-cultural changes*, 4: 1-16, <https://sanad.iau.ir/Journal/aukh/Article/1075984> (In Persian)
- Baharloo, T., (2010). "Investigating the Concept and Image of the Lion and Sun in Ancient Iran". Master's thesis, University of Art, Isfahan. (In Persian)
- Baiber, H. & Nagi, Ch., (2017). *Mixed Research Methodology (Bringing Theory into Practice)*. translated by Maghsoud Farastakhah, Tehran: Institute for Research and Higher Education Planning. (In Persian)

- Bakhtourtash, N., (2001). *The Mysterious Emblem: The Sun Wheel or the Wheel of Mithra*. Tehran: Forouhar. (In Persian)
- Bakhtourtash, N., (2004). *History of Iran's Flag*. Tehran: Bahjat. (In Persian)
- Enqata, N., (1996). *The Lion and Sun Emblem: A Three-Thousand-Year-Old Symbol*. Los Angeles: Unlimited Printing Company. (In Persian)
- Eslami Nasab, M. & Dadkhah, M., (2014). "Lion & Sun, Analysis of a Symbolic Motif in Art and Architecture of Islamic Period". *First International Conference on Geography, Urban Planning and Sustainable Development*, Tehran University: <https://civilica.com/doc/266399/> (In Persian)
- Farrokh, K., (2009). *The Lion and Sun Motif of Iran: A Brief Analysis*, retrieved from: <https://www.kavehfarrokh.com> on 10/2/2021
- Ghaem Maghami, J., (1969). "A Research about Lion & Sun Evolution". *Historical Surveys*, 1: 1-24. (In Persian)
- Hansen, H. & Trifkovic, N., (2013). *Systematic Reviews: Questions, Methods and Usage*. MPRA Paper 47993, Germany: University Library of Munich.
- Ibn al-'Ebri. (1998). *Mokhtasar-e Tārikh-e al-Dowal*. Translated by Ayati, Abdol Hamid. Tehran: Elmi va Farhangi. (In Persian)
- Jamalzadeh, M. A., (1966). "Lion and Sun in Iran's Flag and Old Coins". *Honar & Mardom*, 41 & 42: 6-8. (In Persian)
- Kasravi, A., (1977). *The History of the Lion and Sun*. Tehran: Roshdieh. (In Persian)
- Khazaei, M., (2001). "The Role of the Lion, Manifestation of Imam Ali (A.S.) in Islamic Art". *Monthly Book of Art*, 31 & 32: 37-39. <http://noo.rs/12p1C> (In Persian)
- Khodi, O., (2006). "Symbolic Meaning of Lion in Iran's Art". *Monthly Book of Art*, 97 & 98: 96-105. <http://noo.rs/akDof> (In Persian)
- Mashregh News. (2014). *When did start attempt for restoring Lion & Sun*, retrieved from: <https://mashreghnews.ir/news/312949> on 8/12/2022 (In Persian)
- Minouei, M., (1930). *The Origin of Lion & Sun Motif*. The Official Sign of Iran, in History and Culture, Tehran: Khwarazmi. (In Persian)
- Mirzaei, Kh., (2016). *Qualitative Research*. (Vol. 1 & 2). Tehran: Fozhan. (In Persian)
- Mokala, E., (1965). "Lion & Sun, The Official Emblem of Iranian Government". *Journal of Ministry of Foreign Affairs*, 12: 106-170. (In Persian)
- Nafisi, S., (1949). *Iran's Flag and Lion & Sun*. Tehran: Rangin. (In Persian)
- Najmabadi, A., (2005). *Women with Mustaches and Men without Beards: Gender and Sexual Anxieties of Iranian Modernity*. London: University of California Press, Ltd.
- Nayer Noori, H., (1965). *History of Iran's Flag and Lion & Sun*. Tehran: Institute of Social Studies and Research. (In Persian)
- Nayer Noori, H., (1968). "Subtitles on Articles 'The History of Changes and Developments of Flag and Sign of Iran, From 13th A.H. till Now'". *Honar & Mardom*, 77 & 78: 61-74. (In Persian)

- Oksanen, A. *et al.*, (2023). "Artificial intelligence in fine arts: A systematic review of empirical research, Computers in Human Behavior". *Artificial Humans*, 1 (2): 1-11.
- Page, M.J., McKenzie, J.E., Bossuyt, P.M., Boutron, I., Hoffmann, T.C., Mulrow, C.D. *et al.*, (2021). "The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews". *BMJ*, 372: n71.
- Rosenthal, R., (1991). *Meta-analytic procedures for social research*. (Revised). Applied social research methods series, Vol 6, California: Sage.
- Safizadeh, F., (2014). "Iconology of Iranians Flag from the Begining to Today". *Art Research*, 5: 101-114. (In Persian)
- Salimi, J. & Maknoon, R., (2018). "Qualitative Meta-analysis of Scientific Researches Concerning the Issue of Governance in Iran". *Journal of Public Administration (JPA)*, 1: 1-30. <https://doi.org/10.22059/jipa.2018.228757.1945> (In Persian)
- Schlosser, D., (2007). "Appraising the Quality of Systematic Reviews". *Focus, Technical Brief*, 17: 1-8.
- Shapur Shahbazi, A., (2001). "FLAGS i. Of Persia". *Encyclopaedia Iranica*, X/1: 12-27.
- Specker, E. *et al.*, (2023). "Is a "real" artwork better than a reproduction? A meta-analysis of the genuineness effect". *Psychology of Aesthetics Creativity and the Arts*, 17 (3): 294-306.
- Tabnak News. (2014). *Younesi's Opinion about Lion & Sun Symbol*. retrieved from: <https://tabnak.ir/fa/news/397984> on 8/12/2022 (In Persian)
- Thomas, R., (2021). "Illuminating an Empire: Solar Symbolism in Mughal Art and Architecture". Thesis for the degree of M.A. in History of Architecture of Middle East Technical University, Ankara
- Torgerson, C., (2003). *SYSTEMATIC REVIEWS*. London: Continuum.
- Yaser Jafari, A. & Sharghi, A., (2015). "Applied Meta-Analysis of Research Topics in Traditional Iranian Architecture" *The First Annual Conference of Architecture, Urban Planning & Urban Management*, Yazd: Safiran Rah Mehrazi, Architecture & Urban Planning Institute. <https://civilica.com/doc/544240> (In Persian)
- Zoka, Y., (1965). "Series of Articles 'The History of Changes and Developments of Flag and Sign of Iran, From 13th A.H. till Now'". *Honar & Mardom*, 31 to 36 & 38: 57. (In Persian)
- Zomarshidi, Z., (2015). "Investigating the Role of Lion and Sun in Iranian-Islamic Art (From the Ilkhanid Period to the End of Qajar)". Master's thesis, Tarbiat Modares University. (In Persian)
- <http://www.prisma-statement.org/PRISMAStatement/Checklist>

ردیف	فهرست منابع مطالعات فراتحلیل شده
۱	ابن عبری. (۱۳۷۷). <i>تاریخ مختصر الدول</i> ، ترجمه عبدالمحمد آیتی، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
۲	اسلامی‌نسب، مهتاب؛ و دادخواه، مهتاب. (۱۳۹۲). «شیر و خورشید، تحلیل نقشی نمادین در هنر و معماری دوران اسلامی». <i>اولین همایش ملی جغرافیا، شهرسازی و توسعه پایدار</i> ، دانشگاه تهران. https://civilica.com/doc/266399/
۳	انقطاع، ناصر، (۱۳۷۵). <i>شیر و خورشید نشان سه هزارساله</i> . لوس آنجلس: شرکت چاپ نامحدود.
۴	بختورناش، نصرت‌اله، (۱۳۸۰). <i>نشان رازآمیز، گردونه خورشید یا گردونه مهر</i> . تهران: فروهر.
۵	بختورناش، نصرت‌اله، (۱۳۸۳). <i>تاریخ پرچم ایران</i> . تهران: بهجت.
۶	بهارلو، طیبیه، (۱۳۸۹). «بررسی مفهوم و تصویر شیر و خورشید در ایران باستان». <i>پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش هنر دانشگاه هنر اصفهان</i> .
۷	جمال‌زاده، محمدعلی، (۱۳۴۵). «شیر و خورشید در پرچم ایران و سکه‌های قدیمی». <i>مجله هنر و مردم</i> ، ۴۱ و ۴۲: ۸-۶.
۸	خبرگزاری تابناک. (۱۳۹۳). <i>نظر جالب یونسی درباره نماد شیر و خورشید، بازیابی شده در ۱۴۰۰/۹/۱۷</i> https://tabnak.ir/fa/news/397984
۹	خبرگزاری عصر ایران، (۱۳۸۷). <i>شیر و خورشید نماد ایرانی یا نشان خاندان سرنگون شده</i> ، بازیابی شده در ۱۴۰۰/۹/۱۷ https://asriran.com/fa/news/50331
۱۰	خبرگزاری مشرق نیوز، (۱۳۹۳). <i>تلاش برای بازگرداندن شیر و خورشید از چه زمانی آغاز شد؟</i> ، بازیابی شده در ۱۴۰۰/۹/۱۷ https://mashreghnews.ir/news/312949
۱۱	خزایی، محمد، (۱۳۸۰). «نقش شیر، نمود امام علی(ع) در هنر اسلامی». <i>کتاب ماه هنر</i> ، ۳۱ و ۳۲: ۳۹-۳۷.
۱۲	خودی، الدوز، (۱۳۸۵). «معانی نمادین شیر در هنر ایران». <i>کتاب ماه هنر</i> : ۱۰۵-۹۶.
۱۳	ذکاء، یحیی، (۱۳۴۴). «سلسله مقالات (۵ مقاله) «تاریخچه تغییرات و تحولات درفش و علامت دولت ایران، از آغاز سده سیزدهم هجری قمری تا امروز»، <i>مجله هنر و مردم</i> ، ۳۶-۳۱ و ۳۸: ۵۷.
۱۴	زمرشیدی، زهرا، (۱۳۹۴). «بررسی نقش شیر و خورشید در هنر ایرانی-اسلامی (از دوران ایلخانی تا پایان قاجار)». <i>پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش هنر دانشگاه تربیت مدرس</i> .
۱۵	صفی‌زاده، فاروق، (۱۳۹۳). «نشانه‌شناسی پرچم ایرانیان از آغاز تا به امروز». <i>پژوهش هنر</i> ، ۵: ۱۱۴-۱۰۱.
۱۶	عزیزی قهرودی، مهرداد؛ و گودرزی، سایه، (۱۳۹۳). «بازشناسی نماد شیر و خورشید در ایران باستان در مقایسه‌ای تطبیقی با حضور این نماد پس از اسلام». <i>نهمین سمپوزیوم بین‌المللی پیشرفت‌های علوم و تکنولوژی</i> ، دانشگاه فردوسی مشهد. https://civilica.com/doc/346950/
۱۷	قائم‌مقامی، جهانگیر، (۱۳۴۸). «پژوهشی درباره تطور شیر و خورشید». <i>مجله بررسی‌های تاریخی</i> ، ۱: ۲۴-۱.
۱۸	کسروی، احمد، (۱۳۵۶). <i>تاریخچه شیر و خورشید</i> . تهران: رشديه.
۱۹	مکلا، ابراهیم، (۱۳۴۴). «شیر و خورشید نشان رسمی دولت ایران». <i>نشریه وزارت خارجه</i> ، ۱۲: ۱۷۰-۱۰۶.
۲۰	مینوی، مجتبی، (۱۳۰۸). <i>منشأ نقش شیر و خورشید علامت رسمی ایران</i> ، در: <i>تاریخ و فرهنگ</i> ، تهران: خوارزمی.
۲۱	نفیسی، سعید، (۱۳۲۸). <i>درفش ایران و شیر و خورشید</i> . تهران: رنگین.
۲۲	نیرنوری، حمید، (۱۳۴۴). <i>تاریخچه بیرق ایران و شیر و خورشید</i> . تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی.
۲۳	نیرنوری، حمید، (۱۳۴۷). «ذیلی بر مقالات «تاریخچه تغییرات و تحولات درفش و علامت دولت ایران، از آغاز سده سیزدهم هجری قمری تا امروز». <i>هنر و مردم</i> ، ۷۷ و ۷۸: ۷۴-۶۱.
۲۴	Farrokh, K., (2009). <i>The Lion and Sun Motif of Iran: A Brief Analysis</i> , retrieved from: https://www.kavehfarrokh.com on 10/2/2021
۲۵	Najmabadi, A., (2005). <i>Women with Mustaches and Men without Beards, Gender and Sexual Anxieties of Iranian Modernity</i> . London: University of California Press, Ltd.
۲۶	Shapur Shahbazi, A., (2001). "FLAGS i. Of Persia". <i>Encyclopaedia Iranica</i> , X/1: 12-27
۲۷	Thomas, R., (2021). "Illuminating an Empire: Solar Symbolism in Mughal Art and Architecture". Thesis for the degree of M.A. in History of Architecture of Middle East Technical University, Ankara.